

OSMANLI-İSPANYA BARIŞINI GÜÇLENDİREN DİPLOMATİK HEDİYELER (1783-1787)

Yrd. Doç. Dr. Fatma ÜNYAY AÇIKGÖZ
Kırkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
facikgoz78@hotmail.com

Geliş Tarihi: 17.11.2017 **Kabul Ediliş Tarihi:** 7.12.2017

ÖZET

Osmanlı-İspanya ilişkilerinde ilk temas II. Bayezid döneminde başlamış ve XVI. yüzyıl boyunca görülen askerî mücadele Akdeniz'in batı kısmında ve Kuzey Afrika'da yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla diplomatik ilişkiler de XVIII. yüzyıla kadar düşmanca bir şekilde seyretmiş, bu iki ülke arasında kalıcı bir barış tesis edilememiştir. Ancak İspanya'nın girişimleri ve Osmanlıların da meseleye daha ılımlı yaklaşımı neticesinde taraflar arasında antlaşma yapılması mümkün olmuştur. Bu antlaşmanın önemini kuvvetlendirmek için önce III. Carlos'un I. Abdülhamid'e gönderdiği hediyeler ve daha sonra da Osmanlı sultanının mukabil hediyeleri dönemin en nadide ürünlerinden oluşmaktaydı. Bu hediyeler taraflar arasındaki dostluğu pekiştirmesinin yanı sıra kültürel alışverişi de sağlamaktaydı. Aynı zamanda tarafların birbirlerine zenginliklerini ve güçlerini de kanıtlamalarına vesile olmuştu. Zira devletler arasında hediyeleşme olumlu işlevleri olan bir mahiyeti haizdi ve diplomasinin bir parçası idi. Bu çalışmada Osmanlı-İspanya ilişkileri kısaca özetlendikten sonra Osmanlı arşiv belgesi, İspanyol kaynağı ve tetkik eserler incelenerek hediyelerin türleri tespit edilmeye çalışılmış ve Osmanlı-İspanya barışına giden yolda diplomatik hediyelerin işlevselliğine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İspanya, Barış, Diplomasi, Hediyeler.

DIPLOMATIC GIFTS STRENGTHENING THE OTTOMAN- SPAIN PEACE (1783-1787)

ABSTRACT

First contact with the Ottoman-Spain relations started in Bayezid II period and during XVI. century, the military struggle was concentrated in the western part of Mediterranean and in North Africa. Therefore, the diplomatic relations between two countries were hostile till XVIII. century and there were not a perpetual peace between these two countries. However, as a result of the initiatives of Spain and the more moderate approach of the Ottomans, it was possible to make an agreement between the parties. The gifts of Carlos III sent to Abdulhamid I and then the corresponding gifts of the Ottoman sultan were the most precious gifts of the period in order to strengthen the importance of this treaty. These gifts not only reinforced the friendship between the parties, but also provided cultural exchange, and

at the same time the parties were able to prove their wealth and power to each other. Because gifts among states had a positive function and were a part of the diplomacy. In this study, after summarizing the Ottoman-Spain relations briefly, it is tried to determine the types of gifts by examining the Ottoman archival document, Spanish sources and examination works and the function of diplomatic gifts related to Ottoman- Spanish peace were emphasized.

Key words: Ottoman, Spain, Peace, Diplomacy, Gifts.

1. GİRİŞ

Hediyeleşmenin geçmişine bakıldığında, gerek Batı'da gerekse Doğu'da devlet geleneklerinde önemli bir etkinlik olarak sürdürüldüğü görülür. Osmanlı'dan önceki Türk-İslam devletlerinde, Çin ve Bizans kültüründe ve Orta Doğu devlet geleneklerinde diplomatik sahada görülen hediyeleşmenin, tarafların siyasî ilişkilerini geliştirmek, sağlamlaştırmak, barışın devamını sağlamak ve işbirliğini pekiştirmek; ekonomik, siyasî, kültürel bakımlardan yakınlaşmalarını ve toplumlar arası ilişkilerin devamlılığını sağlamak gibi işlevleri bulunmaktadır. Diğer taraftan devletler arası dengenin sağlanmasında önemli rol üstelenen hediyeler, devletlerin birbirlerine karşı siyasal üstünlüklerini, iktidarlarını, zenginliklerini göstermek ve saygınlıklarını artırmak üzere kullandıkları sembolik araçlar olarak karşımıza çıkar. Bu hediyelerin cinsi, şekli, özellikleri ve değeri; barış, arabaluculuk ve tebrik gibi veriliş sebeplerine, hediye veren ve alanın sosyo-ekonomik durumu ile makam veya mansıbına, içinde bulunulan dönemin şartlarına, toplumların yapısına, devletlerin geleneklerine göre değişmektedir. Bu hususlar, hediyeleşmenin insan ilişkilerindeki işlevini, toplumsal ve siyasal yaşamdaki boyutlarını ve kültürel etkileşimi göstermesi bakımından önemlidir.

Osmanlı padişahları kuruluştan itibaren askerî, siyasî ve diplomatik gelişmeler neticesinde yabancı ülke hükümdarları ile karşılıklı olarak hediye alış-verişinde bulunmuşlardır. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise dünya politikasındaki ağırlığı nispetinde Osmanlı Devleti'ni hoşnut etmek adına hükümdarlara elçiler vasıtasıyla değerli hediyeler sunmak önemli bir hale gelmiştir. Bunlar her ülkenin Osmanlı Devleti ile olan ilişkisine göre değişmekte ve her ülkeye özgü ürünlerden oluşmaktaydı. Hediye gönderen ülke hükümdarı kendisinin ve ülkesinin şanına layık olacak şekilde en özel ürünlerini bir araya getirmekteydi. Bunlar bir kere beğenildikten sonra geleneksel hale gelmekte ve süreklilik arz etmekteydi. Yabancı ülke kralları ve elçileri tarafından hediyelerin seçimine, hazırlanmasına ve gönderilmesine ayrı bir özen gösterilirdi. Avrupalıların İstanbul'da diplomatik temsilcilikleri çoğaldıkça ve bu devletler Osmanlı Devleti ile ilişkilerini sağlamlaştırdıkça getirdikleri armağanların sayısı ve niteliği de artmıştır. Bu dönemde Osmanlı sultanlarına sunulacak hediyelerin içinde,

onların zevklerine uygun olarak tasarlanmış ve özenle seçilmiş eşyaların bulunmasına dikkat edilmiştir. Hatta hediyeler, Osmanlıların istekleri ve özel siparişleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Barış, arabuluculuk, tarziye, cülûs, bayram, düğün, zafer tebriki vb. gibi sebepler, Osmanlı padişahlarına ve yüksek seviyedeki yöneticilere verilecek hediyelerin çeşidini, kıymetini ve miktarını doğrudan tayin etmiştir. Diplomatik hediyelerin bazıları, onları alanda hayranlık uyandırmakta ve böylece ilgiyi gönderenin üzerine daha çok çekmekteydi (Turan, 2002: 64). Bu nedenle bazen en değerli hediyeleri sunmak elçilerin arasında bir rekabete de neden olmuştur. Mesela; Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethini müteakip on sekiz Müslüman ülke hükümdarının elçileriyle birlikte gönderdikleri hediyeler, âdetâ bir yarış içinde sunulmuştur (Tayyârzâde Atâ, 2010: 199).

Genellikle diplomatik hediyeler kalitesi ve değeri yönüyle, hediye gönderen hükümdarın ülkesinin gücünü ve ihtişamını yansıtır, aynı zamanda uzlaşma isteğini de simgelerdi. Bu nedenle Osmanlı Devleti'yle diplomatik temaslar sürdüren Fransa, Avusturya gibi Avrupa ülkelerinde Türklerin zevkine göre eşya yapımı için sanatsal ve ticarî kampanyalar yürütülmüştür. Zaman zaman elçiler veya ticaret şirketleri bu hediyelere kendileri karar verir ve krallarından ısrarla bunların maliyetinin karşılanmasını isterlerdi. Hediyelerden duyulan memnuniyet karşısında elçi, iyi ağırlanacağını bilir, bu durum elçinin, "*Hediye verdiğimiz için iyi karşılandık.*" şeklinde düşünmesine de neden olurdu (Hitzel, 2010: 246).

Özellikle XVII. yüzyıl diplomasisinde hediyeleşme Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurulması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Avusturya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri diplomatik hediyeleri işlerinin yolunda gitmesi için Osmanlı Devleti'nin istekleri doğrultusunda bir araç olarak görürken, Osmanlı padişahları ise yabancı hükümdarların padişaha saygılarını sunmak ve onun dostluğunu kazanmak için ödedikleri bir tür sembolik haraç olarak görmekteydi. Bu durum Osmanlıların Batılı devletlerle olan ilişkilerinde gösterdikleri askerî, siyasî ve diplomatik üstünlüğünün bir göstergesi idi. Ancak XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin güç kaybına uğramasıyla bu durum diplomatik hediyelere de yansımış ve hediyeler Avrupalı hükümdarların yeni edindikleri güç ve zenginliğin sembolü haline gelmiştir (Hitzel, 2010: 246-252).

2. GENEL HATLARIYLA XVIII. YÜZYILIN SONLARINA KADAR OSMANLI-İSPANYA İLİŞKİLERİ

Akdeniz'in iki ucunda yer alan bu iki büyük imparatorluk arasındaki münasebetler, güçlerinin zirvesinde oldukları XVI. yüzyıl boyunca her iki tarafın önderliğini yaptığı cihad anlayışı doğrultusunda; İspanya'nın

Hıristiyanlık ve Osmanlı'nın ise Müslümanlık davalarının savunucusu olarak benzer emellere ulaşma arzusu çerçevesinde şekillenmiştir. İspanyollarla ilk temas II. Bayezid döneminde gerçekleşmiştir. Bu ilişkiler XVI. yüzyıl boyunca düşmanca bir şekilde sürmüştür. Bu dönemde esas itibarıyla Akdeniz'de kendini gösteren İspanyol-Osmanlı askerî mücadelesi, Akdeniz'in batı kısmında ve Kuzey Afrika'da yoğunlaşmıştır. Preveze Deniz Savaşı'nda İspanyol gelişmesine büyük bir darbe vurulmuş (1538); 1571'de Osmanlılar İnebahtı'da yenilgiye uğradıysa da bu durum, İspanyollara Akdeniz hâkimiyeti bakımından umdukları hâkimiyeti sağlamamıştır. XVI. yüzyılın sonlarında aldıkları darbelerle eski güçlerini kaybetmeye başlayan Osmanlı ve İspanya XVI. ve XVII. yüzyıllar boyunca, birbirlerine kuşkuyla ve korkuyla bakmış; dolayısıyla ortaya çıkan tablo diplomatik yaklaşımı zorlaştırıcı bir etki yapmıştır (Beydilli, 2001: 161-162; Gravina, 2004: 11; Arıkan ve Toledo, 1995). Bu durum iki ülke arasındaki hediye teatisine de yansımış; barış sağlanana kadar kayda değer bir hediye alışverişi söz konusu olmamıştır.

Buna rağmen barış adına İspanya'nın bazı girişimleri olmuş, iki ülke arasında bir kaç kez kısa süreli sulh antlaşmaları gerçekleşmiştir. 1578'de bir ateşkes antlaşması imzalanmış, 1625'te ve 1651'de İspanya devleti barışı sağlamak, dostluk ve ticaret antlaşması yapmak üzere İstanbul'a elçiler göndermiş; ancak bir antlaşma yapmak mümkün olmamıştı (Beydilli, 2001:161-167). Bunun sebeplerinden biri de İspanya'nın Osmanlı'nın diplomatik teamüllerine uygun davranmaması idi. Sözelimi bir defasında (XVI. yüzyılın sonlarına doğru) İspanya'dan barış tekliflerini iletmek için İstanbul'a gelen bir temsilci, sadrazamın huzuruna hediye sunmadan çıktığı için sadrazam tarafından aşağılanmış; kendisinin itibarlı bir kişi olmadığı, halktan biri olduğu hatta birkaç yıl önce tutsak ve köle olarak bulunduğu söylenmişti (Schweigger, 2004: 94).

Her iki devlet de XVII. ve XVIII. yüzyıllarda güç dengesinde öncelikli konumlarını kaybettiklerinin ve dış tehditlere karşı daha açık hale geldiklerinin farkındaydılar. İspanya; İngiltere, Hollanda ve Fransa'nın tehdidi altında idi. Çünkü bu devletler, Amerika'ya yayılmış olan İspanyol sömürge imparatorluğuna göz dikmişlerdi. Osmanlılar ise Batı'da Avusturya, Kuzey'de ise Rus tehdidi ile uğraşmaktaydılar. Osmanlılar ve İspanyollar uzayan askerî çatışmalar ve bunların getirdiği ekonomik yükler altındaydılar. Bu nedenle diplomatik bir yakınlaşmanın olması her iki taraf için de gerekliydi (Tabakoğlu, 2008: 814). Bu konuda daha çok İspanya'nın teşebbüsleri görülmekteyse de Osmanlıların da girişimleri söz konusu olmuştu. Osmanlılar İspanya kralının maksat ve siyasetini öğrenmek ayrıca dostâne münasebetler geliştirmek amacıyla 1650'de İspanya'ya müteferika Ahmed Ağa'yı göndermişti (Uzunçarşılı, 2003: 220). Ancak görüldüğü gibi XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı-İspanya ilişkileri siyasi

mücadeleler şeklinde gelişme göstermiş; bazı girişimlere rağmen kalıcı olarak bir barış antlaşması yapılamamıştır.

XVIII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise Türk-İspanyol barışını sağlayacak olan bazı gelişmeler görüldü. III. Carlos'un İspanya tahtına çıkması, bu değişikliklerin başında geliyordu. Böylece 1760'ta İstanbul'daki Napoli Elçisi Guillermo Ludolf'la görüşmeler başladı. İspanya için Osmanlı amaç değil, çareydi. Başvekil Floridablanca'nın amacı, Osmanlı egemenliği altındaki Müslüman ülkelerle (Fas, Trablusgarp ve Tunus) barış yaparak Akdeniz'de huzuru sağlamaktır ve bunun için Osmanlı ile sağlanacak barış çok önemliydi (Gravina, 2004: 11).

1768'de başlayan Türk-Rus savaşında Rus donanmasının Cebelitarık'tan geçerek Osmanlı sularına ulaşması ve imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla (1774) Osmanlı Devleti'nin önemli kayıplara uğraması, devleti farklı çareler aramaya sevk etmişti (İlgürel, 2007: 28). 1774 yılı Mayıs ayı sonlarında I. Abdülhamid tahta çıkışını bildirmek için Napoli Elçisi aracılığı ile III. Carlos'a (1759-1788) bir mektup göndererek kardeşi ve selefi Mustafa Han'ın daha önceki Napoli kralı iken kendisiyle barış antlaşması imzaladığını (1740) hatırlatmak istedi. Bu mektuba, sadrazamın bir başka mektubu da eklenmişti. Sadrazam, bu mektubunda "*bir anlaşma yaparak iki ülke arasındaki dostluğu sıkılaştırmak ve işbirliği yapmak*" konusunda ortaya koyacağı talepleri ve koşulları yerine getirmeye hazır olduğunu bildirdi (Gravina, 2004: 11-12). Diplomatik çabalar ancak XVIII. yüzyılın son çeyreğinde netice verdi. Böylece Osmanlı tarafına kabul ettirmenin hiç de kolay olmadığı bir barış antlaşması ile savaş haline son verilerek günümüze kadar devam edecek bir barış ve dostluk döneminin başlaması sağlanmış olacaktı (Tabakoğlu, 2008: 814).

3. İSPANYA ELÇİSİ DON JUAN DE BOLIGNY VE BARİŞ HEDİYELERİ

Görüşmeler için III. Carlos İstanbul'a gitmek üzere Alicante'li kuyumcu Don Juan de Bouligny'yi görevlendirdi. Bouligny daha önce Doğu'da kalmış olmasından dolayı Türkçeyi ve Osmanlı âdetlerini iyi biliyordu. Babıâli ile bir antlaşma sağlanabilmesi için orada etkili olabilecek kişilerle tanışabilmesi amacıyla ona yüklü miktarda para verilmiş ve armağan olarak sunulmak üzere pek çok ticarî mal satın alınmıştı. Bouligny ilk İspanyol daimî elçisi olarak İstanbul'a 5 Mayıs 1779'da geldi ve görüşmeler hayli uzadı. O, barış imzalamaya değil de III. Carlos Napoli kralyken yapılan anlaşmayı onaylatmaya geldiği konusunda ısrar ediyordu; çünkü bu antlaşmanın maddelerinden birisine göre barışın tüm tebâları içermesi gerekiyordu. Osmanlılar ise yeni bir antlaşma yapılmasında diretiliyorlardı. Babıâli, İspanya'nın Cezayir ile barış yapmak için istediği izni

reddediyor; İspanya'nın naiplikleri ile ilgili olarak istediği tarafsızlık maddesini de kabul etmiyordu. Osmanlı İmparatorluğu eyaletleri üzerindeki hâkimiyetini kaybetmekten korkuyordu ve himaye anlayışı çerçevesinde onlara yardım etmek zorundaydı. Bu anlaşmazlıklar Bouligny'yi umutsuzluğa düşürmüştü. Bizzat Başvekil Floridablanca, ona Babıâli'ye aşırı baskı yapmamasını emretmişti. Hatta bir ara barış görüşmeleri kesintiye uğramıştı. Bu nedenle, barışın sağlanması için İspanya'nın ilk daimi elçisi olarak görevlendirilen Don Juan de Bouligny, uzun süre İstanbul'da kalmıştı. Zira barış görüşmeleri çok çetin geçmişti (Gravina, 2004: 12-13). Hülâsa İspanya cephesinden durum şu idi: Elçilik heyeti, III. Carlos Napoli kralı iken Osmanlı ile Napoli arasında 1740'ta imzalanmış olan ahidnâmenin Osmanlı-İspanya antlaşması için görüşmelerde temel alınmasını istiyordu.

Osmanlılar ise bu ahidnâmeden herhangi bir siyasi amaç elde etmeyi düşünmemişlerdi. İspanya'nın görüşlerini hemen reddetmeyen Osmanlılar, bu tür bir antlaşmanın İspanya ile yapılamayacağını, çünkü Napoli krallığının siyasi ve ekonomik gücünün İspanya ile denk olmadığını söylemişlerdi. İspanya gibi büyük bir devletten birçok siyasî, askerî ve ekonomik fayda sağlamak mümkündü. Osmanlı Devleti, İspanya ile doğrudan ilişkilerin kurulmasında acele etmemekle beraber, 1770 Çeşme baskını ve Kırım'ın kaybı sonrası değişen stratejik öncelikleri doğrultusunda, Akdeniz'de Rus tehdidine karşı İspanya ile bir ittifak antlaşması yapmayı umuyordu. İspanyol yönetiminin ise bu yönde bir girişimi veya isteği yoktu. İspanyol tarafı gereksiz araçlardan kurtulup, Osmanlı Devleti ile doğrudan siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmak ve Kuzey Afrika'da üslenmiş bulunan gazilerin (Cezayir, Tunus ve Trablus ocakları) İspanyol sahillerine ve ticaret gemilerine saldırılarını engellemek amacıyla bu yakınlaşmayı istiyordu (Tabakoğlu, 2008: 816-830; Unat, 1992: 144). Her iki taraf da isteklerinde kararlıydılar. Bu şartlar altında gelişen barış görüşmeleri, bir ara kesintiye uğramış ve ancak üç yılda netice vermişti. Sonunda, İspanya için başarısızlıkla sonuçlanacak gibi görünen barış, 14 Eylül 1782 tarihinde imzalanabilmişti. İspanya ile bir ittifak antlaşması olmasa da, Dostluk ve Ticaret Antlaşması (Ahidnâme) ve buna ilaveten Tarafsızlık Antlaşması yapılmış, antlaşma metni 24 Aralık 1782'de İspanya kralı III. Carlos tarafından kabul edilirken; Osmanlı tarafının antlaşmayı imzalaması ise bazı düzeltmeler yapılarak neredeyse iki sene sonra gerçekleşmişti (Beydilli, 2001: 165-167; Gravina, 2004: 13).

Napoli Antlaşması gibi bu antlaşma da 21 madde ve bir karardan oluşmaktaydı. 24 Aralık 1782'de III. Carlos tarafından, 24 Nisan 1783'te de Babıâli tarafından düzeltmeler yapılan antlaşma metni basılarak 14 Kasım 1783'te kamuya duyuruldu. Bu antlaşma gereğince İspanya Osmanlı'nın dostu olan büyük devletlere tanınan koşullarla ticaret yapabilecek; bundan böyle İspanyol gemileri, Osmanlı limanlarında ve gümrüklerinde,

yükledikleri malların yüzde üçü kadar vergi ödeyeceklerdi. Osmanlı gemileri de İspanya'nın dostu ülkelerle aynı haklara sahip olacaklardı. Bütün bunlar ticaretle ilgili konulardı. Siyasal açıdan da her iki ülke karşılıklı olarak konsolosluk kurmak konusunda anlaşmışlardı. Kudüs ve kutsal yerler açısından da anlaşmaya varıldı. İspanyollar da dost bir ülkenin vatandaşları gibi muamele görecektir ve ölümleri halinde malları korunacaktı. Anlaşmazlık durumunda her iki ülke, karşılıklı olarak uyruklarının haklarını koruyacaklardı. III. Carlos'un vatandaşları Osmanlı İmparatorluğu tarafından hapsedilmeyip konsolosluga teslim edileceklerdi. Babiâli de kendi vatandaşlarının savunması için bir hukukçu sağlayacaktı ve bu amaçla Alicante kenti seçildi. Her iki imparatorluk bir deniz kazası ya da fırtına olduğu zaman, savaş halinde ordu ya da eşya taşımak zorunda kalmaksızın, karşılıklı olarak birbirlerine yardım edecekti. Türk gemileri ile İspanyol gemileri bayrak kaldırarak birbirlerini içtenlikle selamlayacaklar, gerektiğinde birbirlerine yardım edeceklerdi. Son olarak Babiâli, barışın amaçlarını Berberî eyaletlerine ileticekti. Nitekim eyaletler, antlaşmayla birlikte Babiâli'nin tanıdığı üç fermanın sonra İspanya ile antlaşma yapmakta özgür bırakıldılar. Konulan gizli bir madde gereğince Osmanlı İmparatorluğu, İspanya'ya karşı açılan bir savaşta - İspanya'nın Müslüman ülkelere savaş ilan etmesi durumu dışında - tarafsız kalmayı kabul etmişti. İspanya da, savaşın Fransa'ya ya da Napoli'ye karşı ilan edilmesi hariç, aynı biçimde tarafsızlığını koruyacaktı (Gravina, 2004: 13-14).

Böylesine mühim bir antlaşmanın önemini güçlendirmek ve yeni gerçekleştirilen barışın sonuçlarını basit bir dostluk çerçevesinde bırakmamak için İspanya tarafından sultana ve vezirlerine olabildiğince pahalı armağanlar takdim edilmesi siyasal bir zorunluluk olarak görülmekteydi. Hediyelerin, hem hükümdarın zenginliğini ve gücünü hem de kralın layık olduğu saygıyı kanıtlaması için şatafatlı bir biçimde yollanması gerekiyordu. İstanbul'a iki yolcu gemisi ve bir çektiriden oluşan bir savaş müfrezesi gönderilmeye karar verildi. 1783 Ağustosunda Kartaca Tersanesi'nde bu gemilere hazır olmaları emri verildi ve 2 Eylül günü de komutan olarak Tuğamiral D. Gabriel de Aristizâbal sefer emrini aldı. Uzun ve zorlu geçen yolculuğun ardından armağanlar gemilerden boşaltılarak I. Abdülhamid'e takdim edilmek üzere karada bekletilmişti. 6 Ekim 1784'te Bouligny'nin görevli olduğu elçilikte padişah tarafından resmî bir toplantı yapıldı. Tören Osmanlı sarayınca kabul edilen ve bütün yabancı elçilere uygulanan kurallara uygun olarak düzenlenmişti. İspanyollar padişaha dört Mağripli ve altmış Türk esirin özgürlüğünü de sundular. Aristizâbal'ın, gezisi hakkında krala verdiği bilgilere göre İspanyol gemileri I. Abdülhamid'e şunları getirmişti (Gravina, 2004: 15-17; Castrillo, 2005: 717):

"16 kutu çikolata,
24 çuval kakao,
4 kutu kına kına¹,
4 kutu Havana tütünü,
bir adet küçük altın sofrta takımı,
4 adet gümüş sofrta takımı,
13 paket altın ve gümüş işlemeli ipek kumaş,
21 paket değişik cinste çok lüks kumaş,
bir miktar lama (vikunya) yünü,
şahane bir kamp çadırı."

İspanya'dan gelen bu armağanlar, sultana ve haseki sultana ayrıca sadrazama ve onun oğullarına, yeniçeri ağası, elçiler ve sadaret kaymakamı gibi yüksek rütetbeli görevlilere ve kâtipler ve teşrifatçılar gibi başka memurlara armağan edilmek üzere, İstanbul'dan satın alınan mücevherlerle ve değerli taşlar kakmalı özel eşyalarla daha da zenginleştirilmişti. Toplam 200.000 guruş değerindeki bu armağanlar ayrıntılı olarak sıralanmıştır (Gravina, 2004: 15):

"Sultana tacı için, kırk bin kuruş değerinde pırlanta bir sorguç.

Sadrazama ve iki oğlundan her birine otuz bin kuruş değerinde elmaslı sorguçlar. Kaptan Paşaya, kabzasında on beş bin kuruş değerinde büyük bir zümrüt bulunan, pırlantalarla süslü bir kılıç.

İmparatorluk Mühürdarına on dört bin kuruş değerinde elmaslı bir mücevher. Yeniçeri ağasına ve Sadaret Kaymakamına on üç bin kuruş değerinde pırlantalı birer mücevher.

Haseki Kadına on iki bin kuruşluk, elmas kaplamalı kemer.

Babiâli tercümanına dokuz bin kuruş değerinde pırlantalı bir kuşak, kakmalı bir saat. Başdeftardara yedi bin kuruş değerinde elmaslı bir mücevher.

Elçilere, teşrifatçılık yapanlara beş bin kuruş değerinde elmaslı mücevher.

Müftüye, tören ağasına, antlaşmaları hazırlayan kâtibe, vezirlere ve memurlara görevlerine uygun mücevherler ve sultana da gümüş ve altın işlemeli, beyaz saten kaplı değerli bir kanep, hepsinin değeri toplam iki yüz bin kuruş."

¹ Kınakına: (İspanyolca quinaquina) Kök boyasıgillerden, asıl yurdu Güney Amerika olan ve Hindistan ve Endonezya'da yetiştirilen kabuğundan kinin çıkarılan bir ağaç (Cinchona) ve bu bitkiden yapıla içecek. (Büyük Türkçe Sözlük, 2011)

Osmanlı kaynaklarında da sultana sunulan hediyelerin kaydına rastlanmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan ve arşiv görevlileri tarafından XVI.-XVIII. yüzyıllara tarihlenmiş 14 adet evrak arasında yer alan tarihsiz bir belgede adı belirtilmeyen İspanya elçisinin padişahın huzuruna çıktığında kralı adına sandıklarla sunduğu hediyeler, yukarıdakilerle neredeyse birebir uyuşmaktadır (TSMA, E. nr. 11976/14). Belge incelendiğinde bu hediyelerin 1784'te elçi Don Juan de Boulogne'nin takdim ettiği armağanlar olduğu anlaşılmaktadır. Altın ve gümüş eşyalar, değerli kumaşlar, elmas sorguç, işlemeli oturak ve çadır bu listede çok daha ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Belgede çadırın İncili Kasır önüne kurulduğu belirtilmektedir. İspanyol kaynağında ise bir kaç sene sonra yazar tarafından bu çadırın başka görkemli çadırlarla birlikte padişahın hazine dairesinde görüldüğü belirtilmiştir (Gravina, 2004: 72). Bu bilgilerden otağın İncili Kasır önünde sergilendikten sonra korunmak üzere padişah hazinesine getirildiği anlaşılmaktadır. Lama (vikunya) yününün akıbeti ise meçhuldür. Zira Lama yünü bu listede bulunmamaktadır. Havana tütününü yerine “İspanya'nın ince enfiyesi” ifadesi geçmektedir. Çikolatanın ve kakaonun miktarları ise şu şekilde ifade edilmektedir: “4 adet tahta sanduklara mevzu' an çokolata, aded, 4”, “kakao, sanduka, ferde², 6” (TSMA, D. nr. 11976/14).

Belgenin baş tarafında “Mübarek rikâb-ı kamertâb-ı hazret-i şehriyariye ruhsûde olan İspanya elçisinin kralı tarafından arz ve takdim eylediği hediye-i âcizânesidir” denildikten sonra hediyeler tek tek listelenmiştir:

“Elmaslı sorguç, kıt'a³, 1.

Bir kıt'a sanduk derununda iki aded sandukçaların birinde mevzu' olan altun evani:

Kebir altun tabak, kıt'a, 1.

Altun tas derununda diğer altun tas ma' kapak, kıt'a 3.

Şeker vaz' olunacak altun zarf ma' kapak ve tabakça ve maşa, kıt'a,1.

Altun çay ibriği ma' tabakça, kıt'a, 1.

Altun tuzluk, kıt'a, 2.

Sandukça-i merkumun diğeri derununda mevzu' olan altun evani:

Kebir altun tabak, kıt'a, 2.

Sağir altun tabak, kıt'a, 24.

² Ferde: Küçük top, küçük denk, paket (Parlatır, 2014: 452).

³ Kıt'a: Parça, bölük, cüz (Parlatır, 2014: 903).

Ayaklı altun tepsi, kıt'a 1.
Sağir altun kaşık, kıt'a 12.
Altun bıçak, kıt'a, 12.
Altun çatal, kıt'a, 12.
Kebir altun kaşık, kıt'a 1.
Sağir altun kaşık, kıt'a, 2.

Ahar bir kıt'a sanduk derununda mevzu' evani-i sim:
Derunı aynalı meyve vaz' olunacak sim sepet şeklinde, kıt'a, 11.
Kebir sim tabak, kıt'a, 4.
Şükufe vaz' olunacak billur kulplu evani, aded, 4.

Def'a kebir sanduk derununda mevzu' evani-i sim:
Kebir tabak, aded, 2.
Kebir sim tas, aded 4.
Derunı aynalı sim meyve vaz'ı için sepet şeklinde, aded, 4.

Diğer sanduk derununa mevzu' evani-i sim:
Ortası taşlı sim kebir tepsi, kıt'a, 1.
Merkum sim tepsi etrafına vaz' olunacak sim şamdan, kıt'a, 8.
Ahar şem' vaz' olunacak sim şamdan, kıt'a, 6.
Sim tuzluk kıt'a 2.
Sim şeker zarfı, kıt'a, 2.
Simden şecer resminde masnû' şükufe, kıt'a, 1.
Şükufe-i merkume vaz' olunacak sünbül şeklinde şükufe-i sağir, aded,8.
Bâlâda mastûr olan billur evaninin sim hurde kapakları, aded, 4.

Defa' sanduk derununda mavzu' evani-i sim:
Sim kebîr tas ma' kapak aded 6.
Sim kebir kaşık, aded, 6.

Tahta sanduka derununda:
Beyaz atlas üzerine kızıl? işlenmiş mak'ad, kıt'a 1.
Ve yasdık yüzleri aded 14.

Mükemmel çadır ma' takım, aded 1. Kasr-ı İncili pişgâhına vaz' olunan.

Bir kıt'a sanduk derunına mevzu'an mutallâ üstüfe, top, 6.

Diğer bir kıt'a sanduka mevzu'an katife, top, 4.

Def'a bir kıt'a sanduk derununa mevzu'an elvan atlas-ı müte'addide, aded, 8.

Sim bend-köşeli sandukça derununda a'lâ yeşil çuka, pastal⁴, 1.

Ahar bir kıt'a sandukada mevzu' sıkarlat çuka, pastal 2, (yeşil, 1; güvez, 1).

Def'a bir kıta' sandukda mevzu'an a'lâ yeşil çuka, pastal 2.

Def'a sandukaya mevzu'an kına kına.

Ahar dört aded tahta sanduklara mevzu'an çokolata tabir olunan baharlı kahve makulesi, aded, 4.

Def'a bir kıt'a sanduka mevzu'an İspanya'nın ince enfiyesi.

Kakao ta'bir olunur hububat nev'inden olub bâlâda mastûr çokalatanın eczâ-yı memzûcesi sanduka, ferde, 6."

Padişahın huzuruna çıkan İspanya elçisi bu hediyelerin yanı sıra İspanyolların, Cezayirliyle yaptıkları savaşlarda ellerine geçirdikleri altmış Müslüman esirin özgürlüğünü sunduğunda teşrifat kaideleri gereğince elçiye samur kürk ve maiyetindekilere ise hil'atler giydirilmiştir (Ahmet Cevdet, 1993: 631).

Her iki kaynaktaki belirtilen hediyelerden kakao, çokolata, kına kına, Havana tütünü ve lama yünü çok özel hediyelerdi. Zira bunlar, İspanyolların gücünü yaydığı toprakların kendine has ürünleri idi ve İspanya kralı Osmanlı Sultanına barışı sağlayacak olan antlaşmada sunulmak üzere bu nadide ürünleri özel olarak seçmişti.

Osmanlılar çokolata ve onun hammaddesi olan kakao ile muhtemelen yeni karşılaşıyorlardı (Açıkgöz, 2009: 398-399). Nitekim Osmanlılar kendi kültürlerine uzak olan çokolatayı kendi bildikleri bir ürüne benzeterek tarif etmektedir. Ayrıca bu yeni kelime iki farklı imla ile yazılmıştır. Şöyle ki: çokolata için "cokolata (جوق ولاتة) tabir olunan baharlı kahve makulesi"; kakao için ise onun hammaddesi olarak "bâlâda mastur çokalatanın (جوق الاتة) eczâ-yı memzûcesi" açıklaması yapılmıştır. Aşağıda görüleceği üzere Osmanlılar da İspanya kralına kahve hediye etmişlerdi. Çokolata bu dönemde Avrupa'da kralların ve asilzadelerin içeceği idi. Kahve de bir müddet Osmanlıların lüks tüketim maddeleri arasında yer almıştı. Kakao ile

⁴ Pastal (pastav): Ucu yaldızlı çuha topu (Parlatır, 2014: 1342).

İspanyolların tanıştığı yıllarda Osmanlılar da kahve ile tanışmışlardı. 1521'de İspanyolların Meksika'yı fethedip koloni haline getirmelerinden sonra İspanyol gemilerinin altının yanı sıra İspanya'ya çuvallar dolusu kakao taneleri taşımaya başlamalarından XVIII. yüzyılın sonlarına kadar başta İtalya olmak üzere Fransa, Avusturya ve İngiltere'ye yayılmış ancak çok pahalı bir içecek olduğu için XVIII. yüzyıl boyunca aristokrat sınıfların tüketebileceği lüks maddeler arasında yerini almıştı. Kakao çekirdeklerinin kurutulması ve kavrulup ezilmesinden sonra şeker kamışı, tarçın, anason tohumu, misk ve karabiber gibi tatlandırıcılar kullanılarak macun haline getirilen çikolata, sıcak suda eritilerek içilmekteydi. Özellikle aristokrat kadınlar arasında bir fincan köpüklü çikolata içmek çok yaygın hale gelmişti. İspanyollar için çikolata keyif verici bir madde, bir ilaçtı; çikolatanın direnci artırdığına ve yorgunluğu giderdiğine inanılıyordu (Bkz.: Coe ve Coe, 2005).

Sözün kısası gönderilen hediyeler memnuniyetle karşılanmıştı.

4. OSMANLI ELÇİSİ VASIF EFENDİ VE MUKABİL HEDİYELER

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde İspanya ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen bu olumlu gelişmenin ardından ikili ilişkilerin sağlamlaştırılması ve barışın pekiştirilmesi açısından İspanya'yı Akdeniz'de Ruslara karşı bir müttefik olarak görmek isteyen Osmanlı Devleti'nin de karşılık olarak bir elçi göndermesi söz konusu olmuştu. Diğer taraftan 1784'te gelen İspanyol elçisi de kralın bir Osmanlı elçisini Madrid'de görmeyi arzuladığı dilek ve temennisini devlet temsilcilerine iletmişti. Bunun neticesinde Sultan I. Abdülhamid adına Kral III. Carlos'a dostluk duygularını bildirmek, sulhu ve yapılan antlaşmayı kuvvetlendirmek üzere çeşitli devlet hizmetlerinde bulunmuş olan Vakanüvis Ahmet Vasıf Efendi orta elçi olarak görevlendirildi. Daha önce belirtildiği gibi böyle bir durumda diplomatik gelenekler, hükümdarlar arasında hediyeler gönderilmesini gerektiriyordu. Hediyelerin değer ve kalitesi o ülkenin zenginlik ve ihtişamını da ifade ettiğinden elçinin tespitinden sonra götüreceği hediyelerin özenle seçilmesi önemliydi. Özellikle İspanya kralının hediyeleri göz önünde bulundurulduğunda bunların seçimi daha da önemli bir hal almış olmalıydı. Bunun için bir takım ön hazırlıkların ardından bir kısmı iç hazineden hazırlanmak bir kısmı da satın alınmak üzere toplam 143.700 guruşluk emtiadan oluşan eşyalar tamamlanmıştı. 5486 numaralı Başmuhasebe Defteri'ne kaydedildiğine göre Vasıf Efendi'nin götüreceği armağanlar arasında bulunan raht takımı hediyelerin toplam değerinin yarısından fazlasına tekabül ediyordu. Bunları sırasıyla mücevher eşyalar, değerli kumaşlar, Yemen kahvesi, itriyat ve tüfekler takip etmekteydi (İlgürel, 2007: 28-30). Vasıf Efendi 1 Temmuz 1787'de bir Türk beylik gemisiyle İstanbul'dan şu armağanlarla yola çıkmıştı (İlgürel, 2007: 34).

“Enderun hazinesinden verilenler:

Mücevher kebir altın raht ve takım vesaire, 1.

İnci ve zümrüd ile işleme kesme, 1.

Sim yaldızlı kebir kemer raht ma' takım-ı saire, 1.

Mercan ve Urusk ve boga ve sim donanmalı tüfenk, 3.

Itriyat, 80 (miskal).

Mücevher buhurdan ma' gülabdan (1 çift).

Mücevher kabzalı asâ, 1.

Mücevher macun hokkası, 1.

Yemen kahvesi, 20 (ferde).

Satın Alınanlar:

İstanbulkârî çiçekli mutallâ beldar, 10 taka.

İstanbulkârî mutallâ tamkahane, 10 taka.

İstanbulkârî mutallâ yalı kafesi, 10 taka.

İstanbulkârî mutallâ altın oluk, 10 taka.

İstanbulkârî mutallâ til-i çekme, 10 taka.

İstanbulkârî düz diba, 10 tob.

İstanbulkârî a'lâ düz germsud, 10 tob.

Çakmaklı a'lâ destar, 10 taka.

Süd-bendî a'lâ destar, 10 taka.

Halepkârî mutallâ a'lâ savai-i çiçekli, 10 taka.

Halepkârî sade savai-i mutallâ orta savani.

Şamkârî a'lâ düz germsud, 10 tob.

Bursakârî elvan çubuklu kutni, 10 tob.

Bursakârî elvan düz kutni, 10 tob.

Ankarakârî elvan a'lâ şali, 10 tob.

Ankarakârî elvan a'la şali, 10 tob.

Galatakârî pesend şal mutallâ ve sade seccade, 4 aded.

Boğçalık sandal ve hümayun ve hassa dülbend, 1 aded.

Sandık, 2 aded.

İstanbulkârî aliyyü'l- a'lâ olmak üzere mutallâ zinciryan beldar ve til-i çekme, 10 taka.

Galatakârî elvan a'lâ debebaşı pesed şali, donluk, 16 tob.

Enderun-ı Hümayun Hazinesi'nden ihraç olunan hediyeler vaz' olunmak için bâ-ferman verilen sandıklar, 5 aded."

Yukarıda sözü edilen İspanyol kaynağında ise kabul töreninde 1787 Temmuzunda İspanya'ya giden Vasıf Efendi'nin krala sunduğu hediyelerin şöyle sıralandığı görülmektedir (Gravina, 2004: 20):

*"İnci ve yakutlarla süslü üç iskemle,
Aşırı derecede gümüşle yaldızlanmış iki iskemle,
Yirmi paket doğu kahvesi,
Koku sürmek ve gül suyu kokmak için elmaslarla süslü altın gülabdan,
Elmas kakmalı akik kaşıklı bir şekerlik,
Aynı biçimde elmaslarla işlenmiş Hint kamışından bir baston,
Her biri yüzyirmi drakmalık yirmi tane gül esansı,
Kakmalı altı av tüfeği ve doğuya özgü işlenmiş değişik türden otuz altı paket kumaş."*

Vasıf Efendi İspanya Sefaretnamesi'nde orada karşılanmaları, halkın kendilerine olan büyük ilgisi ve hediyelerle ilgili bilgilere yer vermiştir. Öncelikle getirdiği hediyeler arabalara yüklenerek alayla saraya gönderilmiş, bir saat kadar sonra da Vasıf Efendi daha ihtişamlı başka bir alayla kendisini selamlayan asker safları ve sokakları dolduran halk kalabalığı arasından geçerek saraya gelmiştir. Vasıf Efendi, İspanyol devlet adamlarının, Kudüslü bir tercüman vasıtasıyla kendisinden hediyeler talep ettiklerini ve bunun için nasıl tazyik olunduğunu; fakat meselenin krala aksetmesiyle kralın bundan canının sıkıldığını, yalnız kendi tarafından olmak üzere münasip hediyeler verdiği takdirde memnun kalacağını bildirdiğini nakletmektedir. Kralın huzuruna çıktığında ise yapılan anlaşmayı sağlamlaştırmak ve dostluğu kuvvetlendirmek maksadıyla Sultan I. Abdülhamid'in İspanya kralına mektup ve hediyeler gönderdiğini belirtmiştir. Vasıf Efendi sunduğu hediyeleri sırasıyla anlatmaktadır. Buna göre kralın oğluna altınla donanmış bir taban kılıç ve yekpâre gümüş ile süslenmiş zer efşanlı bir tüfek ve Hind-kârî beş takâ, zerli çiçekli ve iki destar, bir tulum kakum kürk, elmas ile süslü minâkârî bir hançer ve bir miktar itriyat tertip edilmiş; kralın eşine aynı hediyelerin yanı sıra hançer, tüfek ve kılıç; başvekil tercümanları, mihmandar gibi diğer görevlilere de benzer hediyeler verilmişti (Şen, 1997: 29; Öksüz, 1998: 54-59).

Osmanlı elçisi, bu kadar hediye sunmuş olmasına rağmen ne kraldan ne de devlet adamlarından aynı karşılığı görmediğini ve hatta İspanya hükümeti tarafından kendisine verilen tayinat bedelinin dahi ihtiyaçlarına yetmediğini yazmaktadır (Öksüz, 1998: 59). İspanyol kaynağına göre hediyelerin takdiminin ardından taltif için Vasıf Efendi'ye 2.770 real

değerinde iri elmas taşlı bir gül, 14.000 reallik bir elmas yüzük ve içinde İspanyol kumaşı bulunan paketlerden oluşmuş, daha az değerli armağanlar verilmiş, tercümana ve hizmetkârlara 2.050 peso dağıtılmıştı (Gravina, 2004: 20).

Vasıf Efendi her ne kadar kendisine verilen armağanlar ve tayinattan memnun kalmasa da padişahın hediyelerinden kralın duyduğu memnuyeti ve taltif edilmişlerini şöyle anlatır: “*Hedâyâ-yı Hümayûn Kral Sarayı’na vâsıl olduğu ki nice gündün berü rü’yet ve kabzına dağ-ber-i dîl-hasret olan Kral ve evlâdı tahammül edemeyüb sahâ-i saraya nüzul ve hediyelere ferdenferdâ nazar ile izhâr u inbisât u sürûr eyledüklerini haber verdiler bir saatden sonra biz dahi müteheyyi olub Gedikli Vadisi’nde olan onbeş nefer ademlerimizün ba’zısına kerrake ve bazısına sûf-ı Françe ilbâs eyleyerek nâme-i hümayunu kemâl-i ta’zim ü tekvîr ile başına beraber turarak hazır olduktan sonra bu fakir dahi üst kürkü ve kâtibi destar ile bir müzeyyen esbe süvâr olub pîş ü pesimizde yigirmi kadar etbâ’ u kavas ve üç nefer çavuş sim kuşak ve çukân u mutallâ elbiseyle yürüyerek hareket ve Kralın akrabasından altı nefer beyzâdegân ve bir mikdar süvâri ve piyade alayın önünde yürüyüb kendülerine mahsus tabl ve surnalar çalarlar idi.*” (Şen, 1997: 25).

Vasıf Efendi’nin elçiliği başarıyla sonuçlanmış, 1787 Osmanlı-Rus Harbi’nde İspanya, tarafsız bulunarak iki tarafı barıştırmak için arabuluculukta bulunmuştur (Şen, 1997:9-11). Osmanlı-İspanya yakınlaşması 1787-1792 Osmanlı-Rus-Avusturya savaşları sırasında önem kazanmıştır. Bundan sonraki Osmanlı-İspanya ilişkilerinde iki devletin birbirini aleyhine düşmanca bir politikası olmamış; hatta I. Dünya Savaşı’nda tarafsız kalan İspanya, Osmanlı Devleti’nin çıkarlarını korumayı üzerine almıştır (Tabakoğlu, 2008: 832, 836).

5. SONUÇ

Osmanlı-İspanya arasındaki hediyeleşme askerî, siyasî, ticarî ve diplomatik seyirle orantılı olarak gelişmiştir. Diplomatik bir başarının sonucu olarak her iki tarafın gönderdiği değerli hediyelerin İspanya ile Osmanlı Devleti arasında uzun süre sağlanamayan barışın güçlendirilmesinde, işbirliğinin tesisinde, siyasî ve ticarî münasebetlerin inkişâfında önemli rolü olmuştur. Nitekim 1782 sonrası dönemde iki devletin birbirini aleyhine düşmanca bir politikası olmamıştır.

Diğer taraftan karşılıklı olarak gönderilen hediyelerin birbirine denk olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlıların gönderdiği armağanlar sultanın gücünü ve zenginliğini kanıtlamasında iyi bir araçtı. Keza İspanya kralının hediyeleri de onun gücünün, zenginliğinin ve sultana verdiği değerinin bir göstergesi idi. Sözelimi Avrupa’da bu dönemde kralların, zenginlerin ve

aristokratların içeceği olan çikolatayı ilk kez anavatanı olan Meksika'dan çıkarıp, Avrupa'ya oradan da bütün dünyaya yayan İspanya, altın ve gümüş eşyalarla birlikte gönderdiği bu hediyeleri iyi ilişkileri geliştirme ve pekiştirme aracı olarak görüyordu. Meselenin bu yönü bir yana, çikolata ve kakao o yıllarda altın ve gümüş değerinde olup, Osmanlılara çok yabancı idi. Öyle ki Osmanlı'nın çikolata algılası, çikolatanın Osmanlıların bildiği bir ürün olan kahveye benzetilmesinde hatta mukabil olarak İspanya kralına kahve gönderilmesinde de görülmektedir.

İspanya ile Osmanlı arasında gerçekleşen diplomatik temasların neticesinde teati edilen hediyelerin, iki bakımdan önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, hediyelerin Akdeniz'in iki ucunda yer alan, XV. ve özellikle de XVI. yüzyılda Akdeniz hâkimiyeti için çarpışan Osmanlılar ile İspanyollar arasında uzun süre gerçekleştirilemeyen barışın aracı olarak kullanılması; ikincisi ise tarafların kültür alışverişinde bulunmalarını sağlamasıdır. Hediyeler arasında çikolata, kakao, kınakına, Havana tütününü ve Osmanlı kayıtlarında olmamakla birlikte lama yünü gibi yepyeni ürünlerin bulunması; keza İspanyolların da kahve, gül esansı, av tüfeği gibi Osmanlı kültürünün belli başlı örnekleriyle tanışmış olmaları göz önünde bulundurlursa hediyeleşme iki ülke arasındaki kültürel alış verişini sağlayan yönüyle de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, F. (2009). Osmanlı Sultanına Sunulan Sıra Dışı Bir Hediye: Çikolata. *Bildiriler-Genç Bilim Adamları Sempozyumu* Bildiriler kitabı içinde (s. 393-404), Ankara.
- Ahmet Cevdet, (1993). *Tarih-i Cevdet*, II, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Arıkan, M. ve Toledo P. (1995). *14-16. Yüzyıllarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeleri*, Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargah Basımevi.
- Beydilli, K. (2001). İspanya, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 23, ss.161-176) İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Büyük Türkçe Sözlük*, (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, <http://www.tdk.gov.tr> internet adresinden 1 Kasım 2017'de edinilmiştir.
- Castrillo, R. (2005), Gabriel de Aristizábal y su viaje a Constantinopla en el año 1784, *Arbor* CLXXX, 711-712, 707-726, <http://arbor.revistas.csic.es> internet adresinden 27 Ekim 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Coe, S. D. and Coe, M. D. (2005). *Çikolata'nın Gerçek Tarihi*, (Çev.) Ayşe Özbek, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gravina, F. (2004). *İstanbul Anlatımı*, (Çev.) Yıldız Ersoy Canpolat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hitzel, F., (2010). *Diplomatik Armağanlar: Osmanlı İmparatorluğu ile Batı Avrupa Ülkeleri Arasında Modern Çağda Yapılan Kültürel Değiş-Tokuş. Harp ve Sulh-Avrupa Ve Osmanlılar*, Dejanirah Couto (Ed.), (Çev.) Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul, 243-257.
- İlgürel, M. (2007) Vakanüvis Ahmed Vâsıf Efendi'nin İspanya elçiliği ve götürdüğü hediyeler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, (46), 27-35.
- Öksüz, M. (1988). *Türk İspanyol İlişkileri Çerçevesinde Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya Elçiliği (1787-1788)*, Karadeniz Teknik Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Schweigge, S. (2004). *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*, (Çev.) Türkis Noyan, İstanbul: Kitap Yayınev.
- Şen, S. (1997). *Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya sefâreti ve sefâretnâmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale.
- Tabakoğlu, H. S. (2008). XVIII. Yüzyılın sonunda Osmanlı-İspanya ilişkileri: İlk İspanya elçisi Don Juan De Bouligny örneği. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3 (7), 812-840.
- Tayyârzâde Atâ, (2010). *Osmanlı Saray Tarihi- Târîh-i Enderûn, I*, Mehmet Arslan (hzl.), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- TSMA (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi), E. (Evrak), nr. (numara) 11976/14.
- Turan, A. N. (2002). Bir pîşkeş defteri için. *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, (13), 59-74.
- Unat, Faik Reşit, (1999). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Türk, Ankara: Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H., (2003). *Osmanlı Tarihi, III/2*, Ankara: TTK Basımevi.

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Methodology

Receiving and giving gift is an important fact included in the customs of the Turkish-Islamic states, China and Byzantium cultures and Middle-East states before Ottoman. Gift that is received and given as an appearance of the traditional applications in the beginning in the Ottoman Empire became an importance factor of the ceremonies by being varied as a result of the developing social and economic conditions in the XVIIth Century. This giving and receiving gift among the rulers is an activity that has political, social, cultural, psychological and economic functions in this era. From this point of view it came into prominence as an instrument applied by the political power and used as a power factor of the central authority. Giving and receiving gift can be discussed from many aspects such as economic or peace and threat risk along with its aspect that establishes authority.

First contact with the Ottoman-Spain relations started in Bayezid II period and during XVIth century, the military struggle was concentrated in the western part of Mediterranean and in North Africa. Therefore, the diplomatic relations between two countries were hostile till XVIIIth century and there were not a perpetual peace between these two countries. However, as a result of the initiatives of Spain and the more moderate approach of the Ottomans, it was possible to make an agreement between the parties. In this study, after summarizing the Ottoman-Spain relations briefly, it is tried to determine the types of gifts by examining the Ottoman archival document, Spanish sources and examination works and the function of diplomatic gifts related to Ottoman- Spanish peace were emphasized.

Finding and Conclusion

The gifts of Carlos III. sent to Abdulhamid I. and then the corresponding gifts of the Ottoman sultan were the most precious gifts of the period in order to strengthen the importance of this treaty. These gifts not only reinforced the friendship between the parties, but also provided cultural exchange, and at the same time the parties were able to prove their wealth and power to each other. Because gifts among states had a positive function and were a part of the diplomacy.

History of chocolate, whose homeland is South America, dates back to the years before Christ. Chocolate was adopted in the Spanish palace after discovery of America by the Spanish. The convergence between Spain and Ottoman States by the end of XVIIIth century brought along precious gifts as well as peace that couldn't be ensured for a long time. Chocolate and cacao, its raw material, attract attention with their distinction among the other gifts presented to the Ottomans in those years like gold, silver articles and precious fabrics presented to the Ottoman sultan by the Spanish envoy. As a matter of fact, chocolate, which was the drink of kings, rich people and the aristocrats in Europe in those years, was not among the consumption goods of the Ottomans. This is evidenced in the document in which detailed list of gifts were recorded. Chocolate consumption, which started rather late in the Ottoman country compared to the West, become widespread first among the elite circles as of mid XIXth century together with adoption of Western style life and chocolate was adopted by the common people as well in the course of time.

Gift exchange between Ottoman Empire and Spain shaped up in direct proportion to military, political, trade and diplomatic relations. As the results of this

positive developments occurred after 1782, none of both governments didn't adopt a hostile policy against each other, thereafter. Diplomatic gifts are important in two respects. First of all, these gifts was used as instruments of peace that couldn't be made for a long time between Ottomans and the Spanish who is located at the both ends of Mediterranean Sea and fought for domination of Mediterranean Sea in XVth and especially XVIth centuries; second one is that these provided cultural exchange between two parties. Gift exchange is an important factor that has provided cultural exchange between two countries if we consider that there were chocolate, cacao, cinchona, Havana tobacco and lama wool among the gifts that were very new to Ottomans, and the Spanish became acquainted with certain examples of Ottoman culture such as coffee, essence of rose, hunting rifle.